

ANNA TONI – ULLA-JILL KARLSSON

Elinikäisen ohjauksen strategisia suuntaviivoja

Globaalit muutokset uuden elinikäisen ohjauksen strategian ajurina

Planeetta, työelämä ja toimialat ovat murroksessa. Osaamistarpeet muuttuvat nyt nopeasti ja muuttuvilla työmarkkinoilla tietoja ja taitoja pitää ylläpitää ja kehittää. Etätyöstä ja monipaikkaisuudesta on tullut uusi normaali ja alustatyö tarjoaa matalalla kynnyksellä toimeentulomahdollisuuksia, mutta haastaa työsuojelua ja työehtosopimusjärjestelmää. Elinikäinen ohjaus tarjoaa konkreettisen välineen tukea kansalaisia näissä suurissa muutoksissa ja auttaa jokaista löytämään omannäköinen ja merkityksellinen koulutus- ja urapolku. Globaalit muutokset edellyttävät kuitenkin muutosta elinikäisen ohjauksen järjestelyiltä, ohjaajilta, työnantajilta ja kansalaisilta itseltään.

Suomessa on perinteikäs historia laadukkaassa ura- ja opinto-ohjauksessa – meillä on laissa säädelyä opinto-ohjausta kaikilla koulutusasteilla ja kaikkien kansalaisten on mahdollista saada työ- ja elinkeinohallinnon tarjoamia ammatinvalinta- ja uraohjauspsykologin palveluita. Suomi on ollut myös kansainvälisesti tarkasteltuna edelläkävijämaa monihallinnollisen, elinikäisen ohjauksen kokonaisuuden koordinoinnissa, sillä meillä on ollut jo noin kymmenen vuotta valtakunnallinen

elinikäistä ohjausta koordinoiva työryhmä ja vajaa kymmenen vuotta myös alueelliset ELY-keskusten koordinoimat elinikäisen ohjauksen ELO-verkostot ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston koordinoimat ruotsinkieliset LIV-verkostot.

Elinikäisen ohjauksen valtakunnallisen työryhmän mandaatti uusittiin keväällä 2020 asettamalla työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhdessä johtama uusi ELO-foorumi ja sen alainen, ketterästi ja tiiviisti toimiva työjaosto. ELO-foorumille ja työjaostolle asetettiin tehtäväksi laatia uusi kansallinen elinikäisen ohjauksen strategia, jossa tulisi ottaa huomioon käynnissä olevat uudistukset: jatkuva oppiminen, työllisyystoimet ja oppivelvollisuuden laajentaminen. Strategia julkaistiin joulukuussa 2020, ja siinä ohjausta tarkastellaan koko elinkaaren mittaisena jatkumona, joka on vuoropuhelua yksilön ja hänen omien urasuunnittelutaitojen sekä niitä tukevan tiedon, neuvonnan ja ohjauksen välillä. Strategiasa todetaan, että elinikäistä ohjausta tulisi edistää monihallinnollisena kokonaisuutena, jossa huomioidaan niin yksilöiden, yhteisöjen kuin yhteiskunnankin tavoitteet.

Elinikäisen ohjauksen määritelmät eivät ole yksiselitteisiä

Euroopan unionin neuvoston päätöslauselmassa (2004) elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan erilaisia toimia, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä koulutuksen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja/tai käytetään. Maailma on kuitenkin muuttunut, ja 2020-luvun Suomessa määritelmä kattaa toimet ja palvelut, joiden avulla kaikenikäiset yksilöt pystyvät missä tahansa elämänvaiheessa

- tunnistamaan osaamisensa, taitonsa, rajoituksensa, kiinnostuksensa ja arvonsa ja peilaamaan näitä edellytyksiä työmarkkinoiden mahdollisuuksiin ja tarpeisiin sekä tarjolla oleviin osaamisen kehittämisen mahdollisuuksiin
- tekemään mielekkäitä koulutukseen, urapolkuun, vapaa-aikaan sekä omaan toimeentuloon liittyviä suunnitelmia ja päätöksiä koko elämänkaaren ajan.
- asettamaan ja edistämään yksilöllisiä oppimistavoitteita koulutuksessa, työelämässä ja muissa konteksteissa.

Palveluita voidaan jaotella sen mukaan, keskittyvätkö ne pääasiassa 1) täsmällisen ja ajan-tasaisen *tiedon antamiseen* 2) yleiseen *neuvontaan* tai yksittäisten tai selkeiden ongelmien ratkomiseen vai 3) *ohjaukseen*, jolla tarkoitetaan henkilökohtaisempaa ja syvällisempää prosessia ohjaajan ja ohjattavan välillä. Tämän vuoksi puhutaan usein myös *tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluista (TNO-palvelut)*, jotka kuuluvat elinikäisen ohjauksen käsitteen piiriin. TNO-palveluja tehdään yhä enemmän digitaalisessa muodossa ja monikanavaisesti.

Palveluiden ohella on tärkeää tarkastella

koko kokonaisuutta, joilla yksilöä tuetaan koko elinkaaren ajan koulutus- ja työurasuunnittelussa ja oman urapolun hallinnassa. *Urasuunnittelutaidot* (career management skills, CMS) omana opittavissa olevana osaamisalueena on sisällytetty Euroopan unionin elinikäisen oppimisen avaintaitoihin (Euroopan unionin neuvoston suositus 2018) ja ELGPN-verkoston määritelmän (ELGPN 2016) mukaan niillä viitataan kompetensseihin (tietoihin, taitoihin ja asenteisiin), joiden avulla kaiken ikäiset ja eri elämäntilanteissa olevat kansalaiset parantavat kykyään hallita omia koulutus- ja työuriaan. Nämä tiedot, taidot ja asenteet liittyvät persoonallisuuden kasvuun, opiskelun suunnitteluun ja urasuunnitteluun.

Suomessa elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikka ja hallinnollinen vastuu jakautuvat useamman ministeriön alaisuuteen kansallisesti ja alueellisesti. Monihallinnollisessa, monialaisessa ja moniammatillisessa yhteistyössä tarkastellaan eri organisaatioiden suhdverkostoja, organisaatioiden tehtävien ja suhteiden erilaisuutta sekä palvelujärjestelyiden yhteistä liittymispintaa.

Monialaisella ja monihallinnollisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri hallinnon- ja tieteenaloja yhteen kokoavaa ja niiden rajat ylittävää toimintaa. Monialainen työyhteisö voi koostua esimerkiksi eri organisaatioiden ja ammattiryhmien edustajista, opiskelijoista, asiakkaita ja yhteistyökumppaneista.

Moniammatillinen yhteistyö nähdään yhden tai useamman hallinnonalan välisenä yhteistyönä yhden organisaation sisällä tai eri organisaatioiden välisissä verkostoissa. Asiantuntijoiden yhteinen työ edellyttää, että työn päämäärät ja tavoitteet tunnustetaan eikä tyydytä vain tietojen vaihtamiseen erilaisilla tavoilla. Näin ollen *monialainen ohjaus* tarkoittaa joko sitä, että yksilö saa palvelutarpeensa mukaisesti ohjausta eri asiantuntijoiden, organisaatioiden ja/tai sektoreiden tarjoamana useamman hänen elämäntilanteeseensa liittyvän samankaltaisen tarpeen ratkaisemiseksi.

Elinikäisen ohjauksen tunnistettuja haasteita

Ohjausta toteutetaan Suomessa eri ympäristöissä: koulutuksessa, työuran siirtymävaiheissa ja työpaikoilla. Ohjausta antavat niin julkisen, kolmannen kuin yksityisen sektorin toimijat tai useiden sektoreiden ja organisaatioiden tuottamat yhden luokun palvelut. Ohjauksen kenttä on monimuotoistunut valtavasti viime vuosina, ja ohjaustyötä tehdään myös yhä erilaisemmilla taustoilla ja erilaisissa konteksteissa. Suomessa on toimiva tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kokonaisuus, joka perustuu eri sektoreiden ja toimijoiden työnjakoon ja korkeisiin laatuvaatimuksiin.

Palvelujärjestelmän rakenteelliset muutokset, kuten työllisyyden kuntakokeilut ja suunnitelmat perustaa työllisyyden ja jatkuvan oppimisen palvelukeskus, haastavat pohtimaan elinikäisen ohjauksen rakenteita ja työnjakoa uudelleen sekä tarkastelemaan elinkäistä ohjausta kokonaisuutena. Tämä edellyttää, että ohjauspalveluiden saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta voidaan tarkastella kokonaisuutena sekä määritellä ohjaajien ydin- ja erikoisosaamiset ja varmistaa että ohjaajakoulutus vastaa strategian mukaisiin tarpeisiin. 2020-luvun ohjausosaamisen kehittämistarpeissa nousee esiin teemoja, jotka kumpuavat globaaleista muutosvoimista kuten kansainvälisestä liikkuvuudesta, eriarvoisuuden lisääntymisestä, digitalisaatiosta ja ilmastotavoitteista. Ohjauksen rooli eriarvoisuuden ja rasististen ja sukupuolten segregaatiota aiheuttavien rakenteiden purkamisessa, ilmastotietoisuuden lisäämisessä, yhteiskunnallisen digiloikan tekemisessä sekä ennakkoluulottomien ja hyvinvointia edistävien koulutus- ja työuravalintojen vauhdittajana tulisi tunnustaa ja kehittää ohjausosaamista ja ohjauksen tapoja erityisesti näissä teemoissa.

Lisäksi koulutus- ja urasuunnittelua tukevaa jatkuvan oppimisen digitaalista palvelu-ekosysteemiä ja valtakunnallisten digitaalisten palveluiden kehittymisen tukea olisi järkevää koordinoita ohjauksen näkökulmasta.

Digitaalisuus on myös yksi keino vahvistaa kansalaiset omia urasuunnittelutaitoja. Suomessa ei kuitenkaan ole määritelty 2020-luvun urasuunnittelutaitojen viitekehystä, joka huomioisi linkitykset hallituskauden politiikka-ohjelmiin ja sisältäisi kuvauksen keskeisistä taidoista, miten ja missä niitä voidaan oppia ja miten taitojen kehittymistä arvioidaan.

Elinikäisen ohjauksen kansalliset tavoitteet hallituskaudelle ja sen yli

Elinikäisellä ohjauksella on yhtymäkohtia merkittäviin pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman (2019) politiikkatoimiin. Elinikäisen ohjauksen strategisia tavoitteita onkin pelillattu isompaan kuvaan siitä, mitä tavoitellaan kansalaisille, yrityksille, alueille, yhteiskunnalle ja millä elinikäisen ohjauksen keinoilla tätä tuetaan. Tavoiteltavia lopputulemia on hallitusohjelman valossa ainakin työllisyysasteen nosto ja koronapandemian aiheuttamien lomautusten ja irtisanomisten vaikutusten hillitseminen, osaamistason nosto sekä syrjäytymiskehityksen hillintä esimerkiksi huolehtimalla mahdollisimman monelle toisen asteen tutkinto ja panostamalla yhdenvertaisuuden, hyvinvoinnin ja osallisuuden lisäämiseen. Työelämän kehittämisen näkökulmasta ohjauksella voidaan tukea myös työssä tapahtuvan osaamisen tunnistamista ja työssä oppimista. Koronapandemian myötä työntekijöihin ja työpaikoille on kohdistunut erityisesti paineita digiosaamisen ja etätyöskentelyn osalta.

Uuden kansallisen elinikäisen ohjauksen strategiassa on linjattu kuusi päätavoitetta, jotka on kuvattu kuviossa 1. Päätavoitteet ulottuvat yli hallituskausien, mutta niiden alla on yksityiskohtaisempia alatavoitteita, joita pyritään pääosin toteuttamaan nykyisellä hallituskaudella 2020–2023. Strategiset tavoitteet lähivuosille edellyttävät, että parannetaan ohjauksen saatavuutta, vahvistetaan elinikäisiä urasuunnittelutaitoja sekä edistetään työelämässä tapahtuvaa osaamisen tunnistamista, hankkimista ja urasuunnittelua. Tavoitteena

KUVIO 1. Elinikäisen ohjauksen strategiset tavoitteet (2020).

on toimiva jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus, jossa hyödynnetään paremmin yhteistä koulutus-, työmarkkina- ja osaamistietoa. Eri hallinnonalojen monialaista yhteistyötä tehostetaan ja kootaan valtakunnallinen pysyvä rakenne koordinoimaan elinikäisen ohjauksen tietoon perustuvaa laadun ja vaikuttavuuden kehittämistä sekä tukemaan valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia toimijoita. Palvelujen laatua pyritään edistämään ohjausalan koulutusrakenteiden kokonaisarvioinnilla sekä laatimalla kansalliset ohjaustyön ydin- ja erikoisosaamisten kuvaukset. Ohjauksen tulee omalta osaltaan edistää tasa-arvoista, oikeudenmukaista ja monimuotoista yhteiskuntaa Suomessa.

Koska tämänhetkinen strategia on ottanut aiempaa laajemman näkökulman elinikäiseen ohjaukseen, on sen konkretisointi myös entistä hankalampaa. Strategian toimeenpanoa onkin lähdetty valmistelemaan siitä pääperiaatteesta, että strategisia tavoitteita viedään

muiden isojen hallitusohjelma -hankkeiden osana eteenpäin. Käytännön toteutuksesta vastaavat alueelliset verkostot ja paikalliset toimijat, joten keskustelua siitä missä, miten ja millä resursseilla strategian tavoitteet saavutetaan, on jatkettava (myös) vuoropuhelussa sidosryhmien kanssa.

Lähteet:

- ELGPN (2016) ELGPN Tools No. 4: Urasuunnittelutaidot: Toimintapolitiikan suunnittelu ja toteuttaminen (2016).
- Elinikäisen ohjauksen strategia 2020–2023: ELO-foorumi. Valtioneuvoston julkaisu 2020:34 (2020).
- Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma 9286/04 (2004).
- Euroopan unionin neuvoston suositus 2018/C 189/01 (2018).
- Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 10.12.2019. OSALLISTAVA JA OSAAVA SUOMI – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31 (2019).